

פוליטיקה של ביטחון במשפט התנועה האסלאמית

מרואן דלאל¹

בכירים בתנועה האסלאמית, לרבות מנהיג התנועה השייח' ראיד סלאח, הושמו במעצר עד תום הליכים לתקופה העולה על שנה במשפט שהתנהל נגדם בגין אספקת סיוע הומניטארי לפלסטינים שבשטחים הכבושים. זה היה נושא המשפט. לשיטת רוב התקשורת העברית, שלא הצליחה לשמור מרחק מדוברי השב"כ, המשפט לא היה פחות מהעמדה לדין של מסייעים לטרור.

למעצר עד תום ההליכים יש שתי תכליות מרכזיות: שמירה על הציבור מפני נאשם מסוכן והגנה על ההליך הפלילי מפני שיבושו על ידי מושאו. לא ברור כיצד שני עקרונות אלו חלו על הנאשמים מקרב התנועה האסלאמית. מדובר באנשי ציבור בולטים שפעלו במשך שנים רבות בחברה באופן גלוי ועל פי החוק כדי לקדם את מטרותיהם החברתיות והדתיות. אולי מה שמסמל את פעילותה של תנועה זו הוא שקיפותה, כולל לרשויות המדינה. שקיפות ופתיחות התנועה האסלאמית לרשויות אלה, בטרם המשפט נגד מנהיגיה, בא להדגיש שאין לה מה להסתיר. לא יהיה בלתי סביר להוסיף גם שתנועה זו אף הגזימה לעיתים ברצונה להדגיש בפני הרשויות את שקיפות פעילותה. במילים אחרות, לא מדובר באנשים המסוכנים לחברה, ואשר שחרורם ממעצר בעת ניהול המשפט נגדם יכול היה לסכן את הציבור בצורה כלשהי.

גם התכלית השנייה של המעצר עד תום ההליכים – הגנה על ההליך הפלילי מפני שיבושו – לא התקיימה במקרה של מנהיגי התנועה האסלאמית. ראשית, הראיות שהתביעה טענה שיש לה היו מסמכים, ולא עדים שניתן להשפיע עליהם. שנית, ראיות רבות הוגשו בדלתיים סגורות, מבלי שניתן להתודע לתוכן או לאתגר אותן בצורה כלשהי. יוצא שלא זו בלבד שמנהיגי התנועה האסלאמית לא היו יכולים לשבש את ההליך שהתנהל נגדם, אלא שההליך עצמו היה כרוך בפגם ממשי בהסתמכו על ראיות נסתרות.

הבחירות שעשה בית המשפט העליון בכל האמור להארכת מעצר נאשמי התנועה האסלאמית שלוש פעמים, כל פעם ל- 90 ימים נוספים, צריכות לגרום לאי נחת ולביקורת ללא הרף. כיצד אותם אנשים אשר התביעה טענה כי אין לשחררם במהלך משפטם משום המסוכנות שלהם לציבור, ובית המשפט העליון רק מהנהן בהסכמה לטענה זו, משוחררים בעסקאות טיעון אשר מבטלות את האישומים המסוכנים נגדם. היכן היא הסכנה שנטענה ונתקבלה בבית המשפט העליון, אך נפקדה כלא קיימת בסוף המשא ומתן לעסקת הטיעון. בפנינו, אם כן, סכנה מוזרה ביותר, המשמשת ככלי לחץ בידי התביעה. התזמורת שמנצחת עליה התביעה, המנגנת תווים שחוברו בכישרון מפוקפק על ידי השב"כ, כוללת גם את בית המשפט העליון. ביצועיו של האחרון צורמים את האוון, ומסיטים את המבט. קונצרט שדניאל בירנבוים היה מפסיק באכזבה ושאת נפש.

¹ המחבר הוא עו"ד בעדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל.

אחד הדברים המוזרים במשפט הזה היה ניסיון התביעה לשוות מימד אינטלקטואלי ואקדמי להליך נגד התנועה האסלאמית. כלומר, מעין ניסיון להראות לבית המשפט כי עצם האסלאמיות של הנאשמים כרוכה באשם כלשהו. אולי בכך ניסתה התביעה להגיע אל הרף הנוקשה במשפט הפלילי, הדורש הוכחת האשם מעל לכל ספק סביר. דומה כי הנוסחה המנצחת שעמדה לנגד עיני הפרקליטים ממשרד היועץ המשפטי לממשלה היא של ראיות נסתרות פלוס אקדמיה שווה הרשעה.

רפאל ישראלי, פרופסור מהאוניברסיטה העברית, הוא שנבחר לייצג את תפקיד מייצר הידע, בעל הסמכות, אשר לא רק יודע, אלא גם מבין את יסודות ודפוסי ההתנהגות של התנועה האסלאמית בישראל. לשם הוא הגיע לאחר שחקר את המוסלמים בסין דווקא. בעולם אידיאלי, מנהיגי התנועה האסלאמית היו צריכים לשבח את בחירת תובעיהם, שכן פה טמון הספק הסביר לזכותם, אם לא יותר מכך. לזכותו של פרופסור ישראלי יאמר שאין הוא מסתיר את עמדותיו, אשר מקיפות את כלל הציבור הערבי בישראל, ולא רק את זרם התנועה האסלאמית. כך, למשל, העיד הפרופסור המלומד בפני ועדת אור אודות שינויים בחברה הערבית והמדיניות הראויה שעל הממשלה לאמץ מולה²:

”ואז עלה מעמד היאפים, שהוא, שאלי רכס לפניי אמר, הוא שהפך היסוד המרדני ביותר במדינת ישראל. זאת אומרת, לתת כסף, זה לא בהכרח מביא אותך ליותר פייסנות וליותר הסכמה. הרבה פעמים אלה שאתה מחנך באוניברסיטאות שלך, בארץ, ושאתה פותח להם את דלתות העולם, הופכים לתועמלנים החמורים ביותר נגדנו. זאת אומרת, תן להם ותקבל תוצאות הפוכות. לכן אני אומר, תן, אבל תן בצורה מפוקחת ומושכלת.”

המגמה השלטת באקדמיה הישראלית בכל האמור לחקר החברות הערביות והמוסלמיות מעניקה ערך בנאלי לפרוייקט של המנוח אדוארד סעיד על המזרחנות (אוריינטליזם). כתת פרויקט ניתן ליצור הקטיגוריה "הבנאליות של המזרחנות הישראלית". במקום מחקר היסטורי רציני, מספיק להצביע על הביבליוגרפיה. תחת ניתוח שיח פוסט-מודרני, קיים הציטוט המדבר בעד עצמו. כתחליף לחשיפת מערכות יחסי הכוח הגלומות בטקסט, ניתן לשנן את הקשר הישיר למערכות הביטחון הישראליות, אם לא להדגיש את דרגת החוקר הצבאית. כלומר, המחקר הדומיננטי באקדמיה הישראלית אודות החברות הערביות והמוסלמיות אינו מענין לאור תכליתו הברורה, שבינה לבין יצור ידע לאנשים, להבדיל מלמערכות כוחניות, הקשר מטושטש ביותר.

מקורו של המשפט נגד התנועה האסלאמית הוראה ישירה ממשרדו של ראש הממשלה אריאל שרון. הגוף שיזם את כל המהלך, השב"כ, פעל משם ובמסגרת כוחותיו של אותו משרד. חובה

² עדות רפאל ישראלי בפני ועדת אור מיום 27.12.2001, עמ' 9036 לפרוטוקול הועדה.

היתה להתנגד למשפט פוליטי זה. פוליטי משום שהוא שירת מטרה פוליטית ישירה של שרון: אני נאבק בטרור שקם עליי מכל החזיתות, כולל מבית. זאת בנוסף להצטרפות משפט זה למגמה הברורה של מאבק הרשות המבצעת בפוליטיקה המתגרת של הציבור הערבי, דרך העמדת מנהיגים נבחרים למשפט בגין עמדותיהם הפוליטיות המתנגדות לכיבוש ומשום פעילותם ההומאניטארית שאינה נראית לשלטון. ניסיון שקוף של השלטון, אשר קיבל גוון קולוניאלי ברור: טפל במנהיגים כדי להרתיע את חברתם.

החברה הערבית פלסטינית בישראל איננה המיעוט הראשון אשר מנסה לאתגר את מצבו והגורם לו, ומוצא את עצמו מול מתקפה חסרת מעצורים של הרשות המבצעת, הנעזרת בשתי הרשויות האחרות למימוש מטרותיה: המחוקקת והשיפוטית. קדמו לה מיעוטים אחרים, כולל השחורים והילידים בארה"ב ואוסטרליה, שמסע ההפחדה וההרתעה מצד השלטון לא שינה את רצונם הבסיסי לשאוף לאזרחות משוחררת ושוויונית. אין סיבה, אפוא, שהחברה הערבית פלסטינית בישראל לא תתמיד במאבקה, כולל אספקת סיוע הומאניטארי ופוליטי לפלסטינים הנמצאים תחת משטר כיבוש אכזר. זוהי זכותה וחובתה, שניתן וראוי לממשן בביטחון עצמי ובחדווה.